

УДК 373.291

**МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ БАЛДАРДЫН СӨЗДҮК БАЙЛАНЫШЫН
ӨНҮКТҮРҮҮДӨ ДИДАКТИКАЛЫК ОЮНДАРДЫН ЖАНА КӨНҮГҮҮЛӨРДҮН
РОЛУ**

Мамашерип кызы Нуриза

ОшМПУнун «Педагогика жана психология»

кафедрасынын окутуучусу, магистр.

nurizam90@mail.ru

**РОЛЬ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР И УПРАЖНЕНИЙ В РАЗВИТИИ СЛОВАРНОГО
ОБЩЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ**

Мамашерип кызы Нуриза

преподаватель ,магистр кафедры

“Педагогика и психология”

nurizam90@mail.ru

**THE ROLE OF DIDACTIC GAMES AND EXERCISES IN THE DEVELOPMENT OF
VOCABULARY COMMUNICATION OF PRESCHOOL CHILDREN**

Mamasharip kyzy Nuriza

Lecturer, Master of the Department of

“Pedagogy and Psychology”

nurizam90@mail.ru

Аннотация

Бул макалада биз мектепке чейинки курактагы балдардын сөз байлыгын өнүктүрүүдө оюн иш-аракеттеринин ролу жөнүндө сөз болот. Сөз байлык бул балдардын тилин өнүктүрүүнүн маанилүү бөлүгү, аны өнүктүрүүдө оюн иш-аракеттери эффективдүү курал боло алат. Сөз байлыгынын аныктамасын, анын кепти өнүктүрүү менен байланышын, башталгыч мектепке чейинки курактагы балдардын сөз байлыгын өнүктүрүүнүн өзгөчөлүктөрүн, ошондой эле сөз байлыгын өнүктүрүүгө салым кошо ала турган оюн ишинин түрлөрүн жана ыкмаларын карайбыз. Ошондой эле сүйлөөсүндө бузулуулары бар же мектепке чейинки курактагы балдардын лексикасын байытуу үчүн дидактикалык оюндардын жана көнүгүүлөрдүн ролуна арналган. Мектепке чейинки башталгыч курактагы балдардын сөз байлыгын өнүктүрүүдө оюн ишмердүүлүгүнүн ролу. Мектепке чейинки башталгыч курактагы балдардын сөз байлыгын өнүктүрүүдө оюн иш-аракеттери чоң роль ойнойт.

Ошентип, башталгыч жана мектепке чейинки курактагы балдардын сөз байлыгын өнүктүрүүдө оюн иш-аракеттери чоң роль ойнойт. Ал балдарга жаңы сөздөрдү үйрөнүүгө

жана үйрөтүүгө, фантазияны жана чыгармачылык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө, коммуникацияга үйрөнөт.

Ачкыч сөздөр: дидактикалык оюндар, кепти өнүктүрүү, сөз байлыгы, коммуникация, билим берүүчү оюндар, тилди өнүктүрүү.

Аннотация

В этой статье мы поговорим о роли игровой деятельности в развитии словарного запаса детей дошкольного возраста. Словарный запас – важная часть речевого развития детей, эффективным инструментом в которой может быть игровая деятельность. Мы рассмотрим определение словарного запаса, его связь с речевым развитием, особенности развития словарного запаса детей дошкольного возраста, а также виды и способы игровой деятельности, которые могут способствовать развитию словарного запаса. Словарный запас детей с речевыми нарушениями или дошкольного возраста предназначен для роли игр и упражнений. Роль игровой деятельности в развитии словарного запаса детей дошкольного возраста. Игровая деятельность играет важную роль в развитии словарного запаса детей дошкольного возраста.

Таким образом, игровая деятельность играет важную роль в развитии словарного запаса детей дошкольного возраста. Он помогает детям изучать и усваивать новые слова, развивать воображение и творческое мышление, учиться общению.

Ключевые слова: дидактические игры, развитие речи, словарный запас, общение, развивающие игры, развитие речи.

Annotation

In this article we will talk about the role of play activities in the development of vocabulary in preschool children. Vocabulary is an important part of children's speech development, and play activities can be an effective tool. We will consider the definition of vocabulary, its connection with speech development, features of the development of vocabulary in preschool children, as well as types and methods of play activities that can contribute to the development of vocabulary. The vocabulary of children with speech disorders or preschool age is intended for the role of games and exercises. The role of play activities in the development of vocabulary in preschool children. Play activities play an important role in the development of vocabulary in preschool children.

Thus, play activities play an important role in the development of vocabulary in preschool children. It helps children learn and master new words, develop imagination and creative thinking, and learn to communicate.

Key words: didactic games, speech development, vocabulary, communication, educational games, language development.

Бала төрөлгөндөн баштап көптөгөн үндөрдүн курчоосунда болот: адамдардын сүйлөгөнү, музыка, жалбырактардын дабышы, чымчыктардын сайраганы ж.б. Бирок баланын кулагы менен кабыл алынган бардык үндөрдүн ичинен сүйлөө үндөрү гана, андан кийин гана сөз менен чоңдор менен баарлашуу, ар кандай маалыматтарды берүү, кыймыл-аракетти козгоо максатын аткарат.

Сөздүктүн түзүлүшүн В.В. Виноградов, К.Д. Ушинский, Л.С.Выготский, Е.И.Тихеева, Д.Б.Эльконин, А.М.Бородич, О.С. Ушакова жана башкалар. [4] Мектепке чейинки куракта сөз байлыгын өнүктүрүүнүн маанилүү шарты болуп сөздүк ишинин ар кандай ыкмаларын колдонуу саналат. Бул ыкмалардын бири дидактикалык оюн деп белгилешкен. Дидактикалык оюндарды колдонуунун теориясы жана практикасы менен педагогдор Е.И.Тихеева, А.И. Сорокина, А.К.Бондаренко, Л.А.Венгер, З.А.Михайлова, П.П.Блонский, Г.С.Швайко жана О.С.Ушакова. Мектепке чейинки курактагы алгачкы куракта дидактикалык оюн сөз байлыгын өнүктүрүүнүн кеңири таралган ыкмасы болуп саналат. Балдарга оюн түрүндөгү иш-аракеттер сунушталат, алар ойноп, кандайдыр бир билимге ээ болуп жатканын, бири-бири менен баарлашуу маданиятын өздөштүрүүдө, өздөштүрүү ыкмаларын өзгөртүүдөн күмөн санашпайт

Сүйлөө – жаратылыштын улуу белеги, анын аркасында адамдар бири-бири менен баарлашууга кеңири мүмкүнчүлүк алышат. Кеп адамдарды өз ишмердүүлүгүндө бириктирет, түшүнүүгө жардам берет, көз караштарды жана ишенимдерди калыптандырат, дүйнөнү түшүнүүдө адамга зор кызмат көрсөтөт. Бирок табият адамга кептин пайда болушуна жана өнүгүшүнө өтө аз убакыт берет - эрте жана мектепке чейинки курак. Дал ушул мезгилде оозеки кепти өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттар түзүлүп, кептин оозеки жана жазуу түрлөрүн (окуу жана жазуу) өнүктүрүүгө жана андан кийин баланын сүйлөө жана тилдик өнүгүүсүнө негиз түзүлөт.

Сөз байлыгы – баланын сүйлөө өнүгүүсүнүн компоненттеринин бири. Сөздүктү өздөштүрүү психикалык өнүгүүнүн маанилүү шарты болуп саналат, анткени бала онтогенезде алган тарыхый тажрыйбанын мазмуну жалпыланып, кеп формасында жана эң оболу сөздөрдүн маанисинде чагылдырылат. Сөз байлыгын өздөштүрүү идеяларды топтоо жана тактоо, түшүнүктөрдү калыптандыруу, ой жүгүртүүнүн мазмундук жагын өнүктүрүү маселелерин чечет. Ошол эле учурда лексикалык маанини өздөштүрүү менен ой жүгүртүүнүн оперативдүү тарабы да өнүгүп жатат анализ, синтез, жалпылоо операцияларынын негизинде пайда болот. Начар сөз байлыгы толук баарлашууга, демек, баланын ар тараптуу өнүгүүсүнө тоскоол болот. Тескерисинче, бай сөз байлыгы кептин жакшы өнүккөндүгүнүн белгиси жана психикалык өнүгүүсүнүн жогорку деңгээлинин көрсөткүчү. Жашыруун эмес, бала башталгыч класста окуп жүргөндө,

айрыкча орус тилин өздөштүрүү жагынан кыйынчылыктарга дуушар болот. Бул сүйлөө өнүгүүсүнүн жетишсиз деңгээли менен шартталган. Көптөгөн балдар сөз айкаштарын түзүүдө кыйынчылыктарга дуушар болушат, грамматикалык жактан туура сүйлөмдөрү жок, сөз байлыгы начар. Мындай кемчиликтер үйдө байкалбай, мектептеги сабактарда ачыкка чыгат.

Сүйлөө бузулган балдарды тарбиялоо жана өнүктүрүү бүгүнкү күндө мектепке чейинки педагогиканын эң маанилүү көйгөйлөрүнүн бири болуп саналат. Сөз байлыгын өз убагында өнүктүрүү мектепте билим берүүгө даярдоонун эң маанилүү факторлорунун бири. Р.И. Лалаева, Н.В. Серебряков баланын сөз байлыгынын өнүгүшү, бир жагынан, ой жүгүртүүнүн жана башка психикалык процесстердин өнүгүшү менен, экинчи жагынан, кептин бардык компоненттеринин: фонетикалык-фонематикалык жана грамматикалык түзүлүшүнүн өнүгүшү менен тыгыз байланышта деп эсептейт. [1].

Кепти өнүктүрүүнүн методологиясы бала бакчадагы сөздүк ишинин милдеттери Е.И.Тихееванын, О.И.Соловьеванын, М.М.Конинанын эмгектеринде аныкталган:

- сөздүктү жаңы сөздөр менен байытуу - балдар мурда белгисиз сөздөрдү, ошондой эле лексикасындагы бир катар сөздөрдүн жаңы маанилерин үйрөнүшөт. Биринчиден сөздүктүн баюусу, кенири колдонулуучу лексиканын (объекттердин аталыштары, мүнөздөмөлөрү жана сапаттары, кыймыл-аракеттери, процесстери ж. б.) эсебинен ишке ашат.

- лексиканы бекемдөө жана тактоо - бул милдет балдар үчүн сөз дайыма эле предметтин идеясы менен байланышта боло бербейт. Алар көбүнчө объектилердин так аталышын билишпейт. Демек, буга чейин белгилүү болгон сөздөрдү түшүнүүнү тереңдетүү, аларды конкреттүү мазмун менен толтуруу, реалдуу дүйнөнүн объектилери менен так өз ара байланышына таянуу, аларда туюнтулган жалпылоону андан ары өздөштүрүү, кенири колдонулган сөздөрдү колдонуу жөндөмүн өнүктүрүү кирет.

- сөздүктү активдештирүү - балдардын өздөштүргөн сөздөрү эки категорияга бөлүнөт: пассивдүү сөздүк (бала түшүнгөн, белгилүү бир ой менен байланыштырган, бирок колдонбогон сөздөр) жана активдүү сөздүк (бала түшүнүп эле тим болбостон, активдүү сөздүк, сөздө колдонулган ар бир ылайыктуу учурда аң-сезимдүү). Балдар менен иштөөдө жаңы сөздүн активдүү лексикага кириши маанилүү. Бул кепте алар тарабынан бекемделсе жана кайра жаралса гана болот. Бала мугалимдин сөзүн угуп эле тим болбостон, аны көп жолу кайталашы керек, анткени негизинен угуу анализатору гана, ал эми сүйлөөдө булчуң-кыймылдаткыч жана кинестетикалык анализаторлор да катышат.

Жаңы сөз сөздүккө башка сөздөр менен айкалышып кириши керек, балдар аларды туура учурларда колдонууга көнүшү керек.

Антонимдерди карама-каршы коюу жана мааниси боюнча окшош сөздөрдү салыштыруунун негизинде сөздөрдүн маанисин тактоого, ошондой эле сөздөрдүн маанилик көлөкөлөрүн өздөштүрүүгө, сөз байлыгын өнүктүрүүгө, сөздөрдү ырааттуу кепте, кеп практикасында колдонууга көңүл буруу керек [7].

- балдардын сөзүнөн адабий эмес сөздөрдү жок кылуу - диалект, элдик тил, жаргон. Бул, айрыкча, балдар тил чөйрөсүндө начар болгондо зарыл. Мектепке чейинки балдардын лексикасын байытуунун эң зарыл шарттарынын бири дидактикалык оюндарды колдонуу болуп саналат, анткени оюнда сүйлөө өнүгүүсүнөн тышкары, когнитивдик өнүгүү ишке ашырылат, ал курчап турган реалдуулук жөнүндө түшүнүктөрдү кеңейтүүгө, көңүл жакшыртуубурууга, эс тутумга, байкоого жардам берет. жана ойлонуу. Оюн тилди өнүктүрөт, ал эми тил оюнду уюштурат. Дидактикалык оюндарды бала бакчада жана андан тышкары жерлерде системалуу түрдө колдонуу балдарды мектепке ийгиликтүү даярдоо үчүн жагымдуу шарттарды түзүүгө кызмат кыла алат. Сөз байлыгын толуктоо жана активдештирүү үчүн баланын кебин өнүктүрүүгө багытталган дидактикалык оюндардын бир түрү болгон сөз оюндары натыйжалуу болушу мүмкүн. Оюндар көңүлдү, интеллектти, реакциянын ылдамдыгын, ырааттуу сүйлөөнү өнүктүрөт.

Дидактикалык оюндар сөздүк ишинин кеңири таралган ыкмасы. Лексика оюндары оюнчуктар, буюмдар, сүрөттөр менен жана вербалдык негизде (вербалдык) ойнолот. Сөздүк оюндардагы оюн аракеттери, негизинен, бар сөз байлыгын активдештирүү мүмкүнчүлүгүн берет. Жаңы сөздөр киргизилген эмес. Лексикалык дидактикалык оюндар конкреттүү да, жалпы түшүнүктөрдү да өнүктүрүүгө, сөздөрдүн жалпыланган маанилерин өнүктүрүүгө жардам берет. Бул оюндарда бала мурда алган билимин жана лексикасын жаңы шарттарда колдонууга аргасыз болгон кырдаалдарга туш болот. Дидактикалык оюндар билим берүүчү оюндар. Аларды чоңдор балдарды тарбиялоо жана окутуу максатында түзүшөт. Оюндагы балдар үчүн тарбиялык мааниси оюн тапшырмасы, оюн аракеттери жана эрежелери аркылуу ишке ашырылат. Бул оюндар өнүктүрүүгө жардам берет окутуунун негизин билдирген иш-чаралар, когнитивдик жана интеллектуалдык операциялар жүрөт.

Оюн, иш-аракеттин башка түрлөрүнө караганда, мектепке чейинки курактагы баланын муктаждыктарын канааттандырат. Бул сөз байлыгыңызды байытуунун эң жакшы жолу. Оюнду интеллектти өнүктүрүүнүн каражаты жана байкоо, катары да кароо зарыл. Балдар менен эс тутум логопедиялык сабактарды өткөрүүдө оюн өзгөчө мааниге

ээ: ал балдарга жаңы оң сүйлөө жөндөмдөрүн үйрөтүүгө жардам берүүчү каражат катары кызмат кылат.

Дидактикалык оюндар балдардын предметтер жана кубулуштар жөнүндөгү түшүнүктөрүн тактоого жана сөз байлыгын байытууга жардам берүүчү каражаттардын бири болуп саналат. [5]. Ошентип, оюнчуктар жана буюмдар менен дидактикалык оюндар: "Ребус", "Куурчак Акылай түшкү тамагын тамактанып жатат", "Оюнчук дүкөнү" балдардын куурчактын кийимдери, идиш-аяктары, оюнчуктары жөнүндөгү билимдерин бекемдөөгө жардам берип, сүйлөө жөндөмүн активдештирет. «Жаңы куурчак» оюну балдарды топ бөлмөсүндөгү эмеректердин бөлүктөрүн туура атаганга үйрөтөт, алардын максаты жөнүндө балдардын билимин бекемдейт, сүйлөө активдүүлүгүн көрсөтөт. Үстөл жана басма оюндары, мисалы: "Жупташкан сүрөттөр", "Домино", "Лото", "Кимдин балдары?" кеп түзүү, балдардын өсүмдүктөр, жаныбарлар жана алардын балдары, жашылчалар жана жемиштер жөнүндөгү билимдерин бекемдөө. Зат атоочтордун топтолушу менен жалпылоочу түшүнүктөр балдардын сөздүктөрүндө пайда болот (кийим, идиш-аяк, эмерек, оюнчуктар, жаныбарлар, өсүмдүктөр). Оюн учурунда оюнчуктарды манипуляциялоо менен балдар иш-аракеттерди көрсөтөт: куурчак отурат, турат, тамактанат, ичет, уктайт, жыгылып калат, ыйлайт, аюу менен бийлейт ж.б., б.а. этиштерди колдонуу. «Аздыр-көптүр», «Ким тезирээк чогултат?», «Керемет баштык» оюндарында балдар предметтердин өзгөчөлүгүн көрүп, мүнөздүү белгилерин жана сапаттарын бөлүп көрсөтүүгө үйрөнүшөт, түс, өлчөмдөр боюнча билимдерин бекемдеп, байытат. Сын атоочтор менен лексика, дидактикалык оюндар – жаш балдардын сөз байлыгын тактоого жана байытууга таасир берүүчү билим берүүчү оюндар. Оюн жаш баланын табигый муктаждыктарына жооп берет. Оюн психикалык когнитивдик процесстердин: кабылдоо, ой жүгүртүү, сүйлөө, эс тутум, фантазиянын нормалдуу өнүгүшү. Окуу үчүн колдонулган оюнда биринчи кезекте тарбиялык, дидактикалык тапшырма болушу керек. Балдар ойноп жатып, бул маселени көңүл ачуучу жол менен чечишет, ал белгилүү оюн аракеттери аркылуу ишке ашат. «Оюндук аракеттер дидактикалык оюндардын негизин түзөт. Аларсыз оюндун өзү мүмкүн эмес. Алар оюндун сюжетинин сүрөтүнө окшош». Дидактикалык оюндун зарыл структуралык элементтери болуп төмөнкүлөр саналат: окутуу жана тарбиялоо милдети, оюндун аракеттери жана эрежелери. Дидактикалык оюндун оюн дидактикалык көнүгүүлөрүнөн айырмасы, андагы оюндун эрежелерин ишке ашыруу оюн аракеттери менен багытталат жана башкарылат.

Ошентип, ар кандай оюн дидактикалык болуп калат, эгерде анын негизги компоненттери: дидактикалык тапшырма, эрежелер жана оюн аракеттери.

Дидактикалык көнүгүүлөрдүн дидактикалык оюндардан айырмаланып, оюн эрежеси жок. Лексика көнүгүүлөрүнүн оюн милдети – ылайыктуу сөздү тез тандоо. Бул балдар үчүн белгилүү бир кыйынчылык жаратат. Ошондуктан кеп материалды тандоого, тапшырмалардын татаалдыгын акырындык менен жогорулатууга, аларды сөз үстүндө иштөөнүн мурунку этаптары менен байланыштырууга өзгөчө көңүл буруу керек.

Лексикалык көнүгүүлөрдүн негизги мазмунун сөздөрдү классификациялоонун ар кандай түрлөрү түзөт: жынысы боюнча (топтору боюнча: жашылчалар, мөмөлөр, идиштер); гендик жана субгендик белгилери боюнча (жаныбарлар, үй жаныбарлары, жапайы жаныбарлар); касиеттери боюнча (түсү, даамы, өлчөмү, материалы); антоним жана кош маанидеги сөздөр менен сөз айкаштарын жана сүйлөмдөрдү түзүү; сунуштарды бөлүштүрүү. Айырмалоочу өзгөчөлүгү, алардын көбү бир эле учурда кептин грамматикалык аспектинин түзүүгө багытталган: сөздөрдүн координацияланышы, флексия, сөздүн сүйлөмдүн мүчөсү катары колдонулушу, бул лексикалык жана грамматикалык бирдик менен түшүндүрүлөт. сөздүн маанилери. Көнүгүүлөрдүн бул түрүн лексика-грамматикалык деп атоого болот. Ошентип, сөздүк ишинде даражасына жараша түрдүү ыкмалар менен ыкмалардын айкалышы колдонулат балдардын сөздөрдү туура колдонуусу.

Сөз оюндарынын ичинен таймаш оюндары сөз байлыгын өнүктүрүү үчүн абдан кызыктуу. “Эмне болмок эле?” Кыял оюндары. же “Мен эмне кылат элем...”, “Ким болгум келет жана эмне үчүн?”, “Дос катары кимди тандамакмын?” ж.б. Оюндун дидактикалык мазмуну балдарга тапшырма берилип, андан кийинки аракетти түшүнүүнү талап кылган кырдаал түзүлүүдө. Оюн тапшырмасы аталышынын өзүнө мүнөздүү: "Эмне болмок ..?" же “Мен эмне кылмак элем...”. Оюн аракеттери тапшырма менен аныкталат жана балдардан белгиленген шарттарга же түзүлгөн жагдайларга ылайык максатка ылайыктуу аракеттерди жасоону талап кылат. Оюнду баштап, мугалим: «Оюн «Эмне болмок..» деп аталат. Мен баштайм, ар бириңер улантасыңар. Уккула: «Эгерде бүтүндөй шаарда электр жарыгы капыстан өчүп калса эмне болмок?» Балдар билдирүүлөрдү же жалпыланган далилдерди келтирүүчү божомолдорду жасашат. Биринчиси: «Караңгы болуп калат», «Ойного мүмкүн эмес», «Сиз окуй албайсыз, тарта албайсыз» ж.б. Маанилүү жооптор: «Заводдор иштебейт, мисалы, нан бышырмак», «Трамвайлар, троллейбустар токтоп, адамдар жумушка кечигип калышчу» жана башкалар.

Туура курулган жана системалуу лексика менен иштөө процессинде бала керектүү лексиканы акырындык менен топтойт. Белгилүү бир мазмунду сөз менен

туяндурдуу ыкмаларын өздөштүрүп, акырында өз оюн эң так жана толук жеткирүү жөндөмүнө ээ болот [3].

Ошентип, мектепке чейинки куракта бала тентуштар жана чоңдор менен баарлашууга, мектепте ийгиликтүү окууга, адабияттарды, телерадио программаларды түшүнүүгө жана башкаларга мүмкүндүк бере турган лексиканы өздөштүрүү керек. Ошондуктан мектепке чейинки педагогика балдардын сөз байлыгын өнүктүрүүнү карайт. Көп өнүктүрүүнүн маанилүү милдеттеринин бири катары. Дидактикалык оюн аркылуу балдардын активдүү сөз байлыгын өнүктүрүү кыйла натыйжалуу болот, анткени дидактикалык оюн көп кырдуу, татаал педагогикалык кубулуш: бул мектеп жашына чейинки балдарды окутуунун оюн ыкмасы, тарбиялоонун бир түрү, өз алдынча оюн аракети жана ар тараптуу оюндун каражаты. Баланын инсандыгын тарбиялоо. Дал дидактикалык оюнда бала өзүнүн сөз байлыгын өркүндөтүүгө, байытууга, бекемдөөгө жана активдештирүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот.

Азыркы илимдин өнүгүүсүндөгү негизги маселелер.

«...Мугалим өзү изилдөөчү болгондо гана окуучуларды изилдөө иштерине кызыктыра алат».

Илимий изилдөөлөр профессионалдуулукту өнүктүрүүнүн аныктоочу факторлорунун бири болуп саналат, ага окутуунун деңгээли жана окуунун азыркы жашоо менен байланышы көз каранды. Профессордук курамдын илимий-изилдөө ишмердүүлүгү заманбап университеттин негизги милдеттеринин бири болгон кесипкөй компетенттүү адисти даярдоонун натыйжалуулугуна багытталган.

Колдонулган адабияттар:

1. Алексеева. М.М., Яшина Б.И. Мектепке чейинки балдардын кепти өнүктүрүү жана эне тилин окутуу методикасы: Окуу китеби. студенттер үчүн жардам жогорку жана ортоңку, пед. окуу китеби мекемелер.3-бас., стереотип. - М.: «Академия» басма борбору, 2000-ж.
2. В.В. Гербова «Занятия по развитию речи» - М.: Просвещение, 1989
3. Г. А. Тумакова «Ознакомление дошкольников со звучащим словом» - М.: Просвещение, 1999
4. Бондаренко А.К. Бала бакчадагы дидактикалык оюндар: Китеп. Балдардын мугалими үчүн. бакча -2-бас., кайра каралган. М. Просвещение,1991.
5. Бондаренко.А.К. Бала бакчадагы оозеки оюндар. Бала бакчанын тарбиячылары үчүн колдонмо. М., Агартуу, 1974.
6. Мухина В. Балдар психологиясы. - М.: «Апрель Пресс» ЖЧКсы, «ЭКСМО-пресс» ЗАО басмасы, 2000-ж.

7. Ушакова О.С, Струнина Е.М. Методика развития речи детей дошкольного возраста: Учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкольных образовательных учреждений. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004 - 288 с.

8. Волкова Г.А. Логопедиялык ритм: Окуу китеби. студенттер үчүн жогору мектептердин, мекемелердин. - М: Гуманитардык. ред. ВЛАДОС центр, 2002. – 272 б.

9. Борисенко М.Г., Лукина Н.А. Посуда: 2 жаштан 7 жашка чейин. – Петербург: Паритет, 2004. – 32 б. - ("Сүрөттөрдөгү грамматика")